

Marià Vayreda i Vila
(1853-1903) en una pintura
de Bartomeu Mas i Collellmir

Dues poesies inèdites de Marià Vayreda

David Prats i Vidal

A Marià Vayreda se'l coneix per la seva faceta de narrador —sobretot per *La Punyalada* i pels *Records de la darrera carlinada*— i per ser un dels màxims exponents de la pintura de l'Escola d'Olot —amb quadres com «Un combregar a muntanya» o «Un capvespre». Fins i tot, furgant una mica en l'agitada vida política de final del XIX el podem veure formant part de l'estat major del general Savalls durant la tercera carlinada o reclamat per Joan Permanyer per assistir com a delegat per Olot a l'assemblea d'Unió Catalanista de Reus(1).

Com es pot comprovar, el cultiu de la poesia no consta en la llarga llista d'activitats atribuïdes habitualment a Marià Vayreda, però un parell de manuscrits autògrafs que es conserven a la Col·lecció Vayreda de la Biblioteca Municipal d'Olot demostren que en algun moment va decidir-se a agafar la ploma per escriure alguns versos. Cal dir, però, que els dos poemes que s'editen en aquest article, més que descobrir un poeta que fins ara ens havia passat per alt —qualitativament no tenen res d'extraordinari—, tenen valor perquè mostren un altre vessant artístic de Marià Vayreda que, tot i no ser

tan brillant, és interessant perquè és regit pels mateixos preceptes i per la mateixa visió del món que hi ha a la base de les seves novel·les i dels seus quadres. Són, doncs, una peça més que, ni que només sigui de passada, cal tenir present a l'hora d'estudiar l'obra i la vida d'en Vayreda.

«Cançó dels tres contrabanders»

L'any 1887 es va crear el Centre Catalanista d'Olot que, des del setembre de l'any 1890, va ser una peça clau en l'organització del Certamen Literari d'Olot, conegut també com a Jocs Florals d'Olot. Marià Vayreda, vinculat des de bon començament al Centre Catalanista, també va prendre part en l'organització del Certamen, del qual fou en diverses ocasions secretari o membre del jurat. La seva activitat jocfloralista també el portà a involucrar-se en l'orga-

nització de certàmens a d'altres localitats(2). A més, va presentar fragments de les seves novel·les al Certamen d'Olot i als Jocs Florals de Barcelona –val a dir que hi obtingué alguns èxits, però també algun fracàs estrepitos.

La «Cançó dels tres contrabanders»(3) s'ha d'incloure en el context d'aquesta activitat jocfloralista, perquè tant l'estètica com l'única presentació en públic que en conec hi estan estretament lligades. D'una banda, el títol i la forma del poema –vuit estrofes de quatre versos hexasíl·labs més una tornada de dos versos de cinc i set síl·labes amb la mateixa rima assonant a tots els versos parells– delaten una estètica pròpia de la tradició del cançoner popular amb l'envernissada de romanticisme que li dona l'aparició de la figura del contrabandista –assimilable al bandoler romàntic– que mor pensant només en la seva estimada. D'altra

banda, la presentació en públic a la qual em referia és, tal com s'explica en quatre mots liminars del manuscrit B, la que fou «improvisada per en Gay, cantada per na Maria Pixot de Gay [...] en uns jocs florals d'Olot l'any 1900 ó 1901 ó 1902». Les tendències musicals de la parella Gay-Pixot i l'entusiasme amb què en parla en Vayreda(4) permeten aventurar la teoria que la «Cançó dels tres contrabanders» va ser pensada des de bon començament com a lletra d'una composició musical de Gay.

«Cançó del vell»

La data en què va ser escrita la «Cançó del vell»(5) –gener de 1903– justifica, tenint en compte que Vayreda va morir el cinc de febrer de 1903, el tema i el to amarg del poema. Sabem que els últims mesos de la seva vida

Cançó dels tres contrabanders⁷

4	Tres braus contrabanders n'emprenen la frontera ab el paquet al coll, trabuc en la mà esquerra. Ai...! Talaia avall, talaia avall de la serra.	28	Quan són a dalt del cim del bosc de les falgueres, girant los ulls en blanc, cau de jonolls en terra. Ai...! Talaia avall, talaia avall de la serra.
8	L'un porta tafetans,* l'altre porta estamenyes* i el més petit de tots, joiells per sa promesa. Ai...! Talaia avall, talaia avall de la serra.	32	Soldats, los bons soldats, buscau a ma promesa que viu vora d'Olot trescant entre reuredes.
12		36	Ai...! Talaia avall, talaia avall de la serra.
16	Traidor soldat del rei! Sortint de la pineda l'alto ja els han donat, les eines ja espuirgen. Ai...! Talaia avall, talaia avall de la serra.	40	Digau-li que els anells, tumbagues* i cadenes, botí n'han fet del rei, presents per les princeses. Ai...! Talaia avall, talaia avall de la serra.
20	El gran ja ha caigut mort, l'altre ferit panteixa i el més petit de tots, ja el lliguen i l'emmenen.	44	Donau-li eix lliri blanc tenyit de sang vermella, que és sang del seu aimant, que mort pensant ab ella.
24	Ai...! Talaia avall, talaia avall de la serra.	48	Ai...! Talaia avall, talaia avall de la serra.

* Tafetà: Tela fina de seda, llisa i il·lustrada. DCVB.

* Estamenya: Teixit assarjat de llana o estam (fil de llana pentinada), que avui sol ésser tot negre i serveix per a la confecció de faixes i hàbits religiosos, però que antigament era de diferents colors i servia també per a fer gipons, faldes, cobrellits, mantells... DCVB.

* Tumbaga: Metall fosc i fràgil que és una barreja d'or, plata i aram. DCVB.

Cançó del vell

	Cinquanta anys que sóc al món! bé he prou vist sengles vegades Puigsacalm tot blanc de neu		Fontanes, tolls i aigumolls i llacunes d'aigua mansa, entre prats de lliris en flor i mates de tendra balca.
4	i blanques ses verdes calmes.* Cinquanta anys i ja so vell! Puigsacalm cada any infanta!	20	Cinquanta anys i ja so vell! Puigsacalm cada any infanta!
	Infanta rodes de torb* que es condormen en la plana, ratxades primaverals que deixonden a les plantes.		Aigues d'un blau cristallí ont a son torn s'hi emmiralla, irisada de colors,
8	Cinquanta anys i ja so vell! Puigsacalm cada any infanta!	28	la neu dels cims, sa germana. Cinquanta anys i ja so vell! Puigsacalm cada any infanta!
	Immenses tofes de neu, que fosa a la vall davalla en regalims d'argent viu, que al pla gentilment s'aplatgen.		Cinquanta anys que sóc al món, n'he prou vistes de nevades! Puigsacalm tot blanc i ras, i blanques ses verdes calmes.
16	Cinquanta anys i ja so vell! Puigsacalm cada any infanta!	32	Cinquanta anys i ja so vell! Puigsacalm cada any infanta!
		36	

* Calma: Cim de muntanya que forma un pla d'extensió considerable. DCVB.

* Torb: Vent impetuós que alça i arremolina la neu (Pirineus). DCVB.

van estar marcats per una malaltia que suposava un estat d'abaltiment que li feia impossible treballar en la revisió de *La Punyalada* i que el va anar consumint a poc a poc però sense grans dolors quan tot just tenia cinquanta anys. Aquest és, doncs, el poema d'un home que moria «al bo de la seva producció i quan ab major delit i ab major força es disposava a treballar» (6).

Vayreda recorre, altra vegada, a la simplicitat formal de la cançó de tipus popular: sis estrofes de quatre versos heptasil·labs als quals se n'afegeixen dos de la tornada amb la mateixa rima assonant a tots els versos parells. Mentre que en el cas de la «Cançó dels tres contrabanders» ens trobàvem davant d'un poema marcadament narratiu, en la «Cançó del vell» allò que predomina és la descripció

d'un paisatge ple de vida on tots els elements es combinen harmoniosament. L'autor, tot i que expressa una certa amargor —que es concentra en el primer vers de la tornada, «Cinquanta anys i ja so vell!»—, espera el seu destí amb catòlica resignació i consolant-se amb l'observació de l'harmonia eterna de la natura.

David Prats i Vidal és filòleg.

Notes

1. En una carta, datada a Olot el 25 de maig de 1893 (Biblioteca de Catalunya Ms. 2232 núm. 229), que Marià Vayreda envia a Joan Permanyer, excusa la seva assistència a l'assemblea al·legant motius familiars.
2. Vocal al Certamen Literari de Berga (1901) al costat de Narcís Oller i Jacint Verdaguer, que en fou el president, mantenidor als Jocs Florals de Barcelona (1902). Vg. TAYADELLA, Antònia. «L'atzavara no floreix fins que velleja. Aproximació a la trajectòria literària de Marià Vayreda», dins *Estudis de llengua i literatura catalanes* núm. XXVII, Publ. de l'Abadia de Montserrat, 1993, p. 153-169.
3. D'aquesta cançó se'n conserven dues versions manuscrites, una d'autògrafa amb correccions de l'autor (CV 5/33) —que anomeno A— i una còpia feta per una altra mà (CV 5/34) —B— que no presenta variants significatives respecte de la primera i que incorpora al text les correccions

- de l'autògraf. Per fixar el text m'he basat en el manuscrit autògraf, A.
4. «El Sr. Gay, com ja hem dit, perteneix a aquesta llegendària [sic!] d'artistes de cor i sanch que seguint l'exemple dels grans mestres busquen la regeneració de l'art musical, desviat y prostituhit per els compositors de taquilla, banyantlo en el Jordà de la tradició, encarnada en la Musa popular. [...] El cor humà quant riu y quant plora canta, y aquestes llàgrimes de goig y de dolor, vessades per l'artista anonim, se troben cristallitzades en el fons d'aquests immens gressol que se'n diu la Musa popular». M[arià] V[ayreda]. «Els concerts Gay-Pichot», a *Sanch Nova*, núm. 62, Olot, 1-IX-1901. Aquest article no aclareix el dubte cronològic del copista de B, perquè ens confirma l'estada de la parella a Olot els anys 1900 i 1901 i el desig de tornar-hi el 1902.
5. L'autògraf que ha servit de text base per aquesta

- edició es conserva també a la Biblioteca Marià Vayreda d'Olot sota la signatura CV 5/35.
6. FRANQUESA i GOMIS, J. «Pròleg», a *La Punyalada*. Il·lustració Catalana. Barcelona, 1904.
7. A l'hora d'editar el text l'he puntuat, accentuat i regularitzat ortogràficament segons la normativa actual, sempre que no suposés canvis en la fonètica, la morfologia o, per descomptat, en el lèxic de l'època i del dialecte de l'autor. Així doncs, he canviat «pantexa» per «panteixa» o «contrabandés» per «contrabandiers», però he mantingut «aigues» i «jonolls». També he regularitzat els plurals femenins, que generalment escriu en -as, perquè és l'opció normativa, però sobretot perquè ell mateix, aconsellat per Francesc Matheu, els acabà escrivint en -es. He mantingut la preposició «ab» tal com apareix en el manuscrit autògraf.